

Les possessions mallorquines a través de la història

Les cases de possessió a la serra de Tramuntana, en concret al municipi de Campanet, permeten recollir part de l'evolució històrica d'aquesta base econòmica i alhora testimoni de poder i riquesa.

Tenir una possessió a Mallorca va significar durant segles ser algú amb poder i riqueses. Ara encara en resten les construccions i l'ús de les denominacions d'amos i senyors entre persones que poques vegades vénen de classe noble i a penes viuen del camp.

La conquesta. Després de la conquesta a Mallorca només es constata l'existència d'unes poques possessions, coincidint a grans trets amb les principals alqueries i rafals de l'època musulmana. A la fi del segle XIX, segons l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, es comptabilitzaven a l'illa prop de 1.000 possessions. Avui dia, a Campanet (de 2.367 habitants, l'any 2000), encara hi ha més de trenta possessions i rafals, i és un dels pobles on millor es conserva aquest patrimoni, possiblement gràcies a la protecció que li ha proporcionat la proximitat a la serra.

Les possessions a Mallorca, després de la conquesta catalana, esdevengueren unitats de producció independents on es duïen a terme totes les activitats relacionades amb l'explotació agrícola i ramadera, base de l'economia i societat mallorquina fins al segle XIX. Funcionaven com a unitats de producció equiparables al que foren les masies o masos a Catalunya i al País Valencià o els llocs a Menorca.

L'arribada dels nous pobladors havia significat un canvi radical en l'ús de l'espai agrari, amb el cultiu de l'anomenada trilogia mediterrània: cereals, vinya i olivera. Aquests nous cultius eren molt adients a les condicions mediamientals i rendibles per a l'intercanvi comercial. El predomini de la zona muntanyosa, per sobre de les terres aptes per al conreu dels cereals, va fer que la serra de Tramuntana destaqués pel conreu de l'olivar. Per això, a Campanet, trobem que totes les cases tenien un espai reservat per a la tafona, on es realitzava el procés complet de l'elaboració de l'oli. També destaca la presència dels molins de sang fariners, on les bèsties eren la força bruta que aconseguia moldre el gra (per això la denominació "de sang"), així com la gran quantitat de païsses, que servien d'aixopluc als animals que col·laboraven en les feines del camp. Una de les possessions de la zona que millor manté aquestes dependències agrícoles és la de Gabellí Gran.

En algunes de les grans possessions, com Santiani o s'Alqueria de Son Pasqual, també es cultivava la vinya i s'elaborava el vi, destinat principalment al comerç interior fins al segle XVIII. A la possessió de Fangar en el mateix segle XVIII es construï un dels principals cellers de la zona, aguantat sobre set grans arcs de mig punt, com una més de les reformes de les cases de l'època.

ROSER AGUILAR

Els gran senyors. La configuració de les cases, el volum i complexitat, depenia de la situació geogràfica, del tipus d'explotació i de l'estatus socioeconòmic del propietari. Cadascuna d'aquestes constituïa un món amb unes jerarquies i dinàmiques establertes per a l'òptim rendiment de la possessió. Els espais es diversificaven d'acord amb les diferents activitats econòmiques destinades tant a l'autoabastiment com a la producció per al comerç. Però també se separaven per marcar diferències socials. Les grans possessions arribaren a tenir en edificis separats el que eren la casa dels amos i la casa dels senyors. Els treballadors assalariats, els missatgers, sembla que dormien en estances destinades al treball del camp, com els sotres de la païssa, on es guardava la palla.

Pràcticament a tota l'illa, el poder polític i econòmic, fins ben entrat el segle XX, va ser controlat pels grans propietaris locals. Per aquest motiu, el manteniment de l'hegemonia de les grans famílies sobre les possessions marca un cu-

riós vessant de la història de l'illa. Els Bennàsser, descendents d'un gran senyor musulmà convers que cooperà amb Jaume I en la conquesta, van ser senyors de la possessió de Gabellí. I entre els segles XV i XX van arribar a tenir fins a un total de quinze possessions. Avui dia queden en el poder d'aquesta família dues de les més considerades: Alboraiet i Biniatró.

Només la família dels Socies de Fangar i de Son Garreta, amb propietats a l'altra banda de la vall de Sant Miquel, van amenaçar durant alguns períodes l'hegemonia social, econòmica i política dels Bennàsser sobre la vila de Campanet. La possessió de Fangar, entre el segle XVI i el XIX, va ser la clau del poder dels Socies. Aquesta rivalitat va donar lloc a gran quantitat d'episodis sagnants de bandolerisme senyorial.

Així com al segle XIX, quan s'extingí la línia masculina dels Socies, Fangar passà a ser propietat dels Muntaner, el llinatge dels Bennàsser ha perdurat i ha mantingut alguna de les seves pertinen-

Una de les possessions de Campanet que millor manté les seves dependències agrícoles és la de Gabellí Gran. Avui, és propietat d'un empresari de calçat, que l'habita i la conserva en òptimes condicions.

Celler de la possessió de Fangar, propietat dels Socies entre els segles XVI i XIX que va amenaçar l'hegemonia social dels Bennàsser i va provocar episodis de bandolerisme senyorial. Avui s'ha habilitat com a agroturisme.

ces gràcies, en part, a certs episodis d'endogàmia.

A partir del segle XVII, i fins a principi del XX, les cases de possessió van viure una considerable revaloració, fruit d'una certa eufòria econòmica. S'adaptaren als nous usos d'ostentació dels senyors de ciutat. Es van constituir grans cases de possessió senyorials, algunes de nova planta i altres com a ampliació de les antigues cases. Per això, entre el segle XVIII i XIX algunes cases es van enjardinar i se'n van ornamentar

les façanes amb motius d'estil italianitzant. Una bona mostra d'aquest fenomen són alguns dels canvis que s'introduïren a Gabellí Gran: la capella, el sagrari a l'alcova, el jardí amb una gran font lobulada, el safareig on encara hi ha restes dels pilarets que conformaven l'antiga barana, o la façana de la nova entrada a la casa dels senyors amb motius neogòtics. En aquest mateix sentit trobem a Fangar força ornamentació de tipus modernista a les façanes de la claustra, pati obert que feia de distribuïdor a part de les possessions més importants, i un jardí romàntic amb grans xiprers característics d'aquesta possessió.

A Campanet, al segle XIX l'expansió demogràfica va superar les possibilitats de l'economia agrícola i ramadera, desproveïda d'activitats industrials, fet que va provocar un important èxode dels camperols a la ciutat. Aquest fenomen i els efectes de les lleis desamortitzadores promulgades pels governs liberals, que comportaren les segregacions de gran part de les antigues possessions, provocà la darrera gran crisi de l'antic sistema de producció feudal. S'iniciava així el procés pel qual la terra deixaria de ser un valor d'ús per ser un valor de canvi.

Actualitat. Ja en el segle XX, les possessions i les seves cases han seguit destins diversos. Però un dels trets comuns ha estat que ben poques han aconseguit conservar les extensions originàries. Fangar, una de les possessions més ben conservades, s'ha habilitat com a agroturisme. Gabellí Gran, ara propietat d'un empresari de calçat, es manté gràcies als amos que encara l'habiten i la mantenen en condicions. Son Borràs va ser comprada a Joan Capó, el senyor de Son Puça, per la família Reynés Pons, que després va vendre una trentena de quarterades per a la construcció d'una urbanització per als turistes anglesos i alemanys.

Pitjor fortuna, però, han tingut una petita part de les possessions que, per ser tan costoses de mantenir, han tingut la dissort d'haver esdevengut sestadors d'ovelles.

Roser Aguilar